

Virágos Márta

Értékközzététel és szolgáltatás a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtárában

A Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtára 2016-ban ünnepli alapításának 100 éves évfordulóját. Az ország második legnagyobb gyűjteményével rendelkező intézmény nemzeti gyűjtőkörű könyvtárként nemcsak egyedülálló országos szolgáltatásaival emelkedik ki a rendszerből, de rendkívül gazdag gyűjteményével is, amelynek számos értékes része vár még gondos feltárással és a tudományos kutatás és közélet számára a hozzáférés biztosítására. A nemzeti és regionális szolgáltatások alapját képező 6,5 milliós állomány létrejöttének története önmagában is megérdemelné egy kötetet; jelen tanulmányban csak a fontosabb mozzanatokat villantjuk fel és röviden bemutatjuk az értékes gyűjteményre alapozott fejlesztéseket.

Az egyetem könyvtára

Az 1912-ben alapított Debreceni Tudományegyetem a város egyetlen nagy könyvtárát, a több évszázados Református Kollégiumi Könyvtárat szerette volna egyetemi könyvtárrá fejleszteni, de miután ezt az elképzelést nem sikerült elfogadtatni, 1915-ben kezdtek foglalkozni az önálló egyetemi könyvtár létrehozásának terveivel. 1916-ban megindultak az alapozó munkálatok, majd az egyetem 1917-ben kibérelte a Simonffy utcai 2/b és 2/c városi bérház II. emeletét és alkalmazott rapidíjasokat az igazgató segítségével.¹ A könyvtár ünnepélyes megnyitására 1918. május 1-én került sor.

Az első tisztviselek (dr. Csige Varga Antal, Szabó György és dr. Medveczky Károly) a kolozsvári egyetemi könyvtár példáját szándékoztak követni. Jó szakmai felkészültséggel, de minimális támogatás mellett, olykor az érdektelenség légkörében végezték munkájukat. 1916. május 1-én elkezdett gyarapítási napló az év végén mindössze 96 tételt mutat, mindegyik forrása ajándék. Érdekesképpem említjük, hogy a napló első tétele: *Euler, Leonhard: Opera omnia. Leipzig–Berlin, 1911–14. 10 kötet (az egyetem ajándéka).*

¹ A Debreceni Egyetemi és Nemzeti Könyvtár kéziratára (továbbiakban DEENK-KI): DEENK KI-2/a/-1916. sz

A világháborús évek gazdasági helyzete ugyan nem kedvezett a könyvtár gyarapodásának, de az ajándékozások mellett a minisztérium egyes nagy magánkönyvtárak megvásárlásával igyekezett a gyűjteményt fejleszteni. Az ajándékozók köre elég széles: egyrészt az egyetem oktatói és tudósai (Kovács Gábor, Mártonffy Marcell, Barabási Kun József, Láng Nándor, Márffy Ede), másrészt debreceni magánszemélyek (Rapaics Raymund, Zoltai Lajos múzeumigazgató, Varga Zsigmond, a kollégiumi könyvtár igazgatója, Lendl Adolf, a budapesti állatkert megalapítója) ajánlottak fel fontos tudományos műveket. Inkább csak rokonszenvnek tekinthető, hogy a Magyar Tudományos Akadémia, a bécsi akadémia, a testvéregyetemek (Kolozsvár, Pozsony) és az akkor még nagy számban működő vidéki jogakadémiák és egyes tudományos intézmények megküldték évkönyveiket vagy hasonló természetű kiadványaikat. A minisztérium kötelességének érezte a gyűjtemény fejlesztését, ezért egyes nagy magánkönyvtárak megvásárlásával igyekezett a könyvállományt megalapozni. Az első nagy minisztériumi beszerzés Plaff Lipót, az 1914-ben elhunyt bécsi jogtudós könyvtárának megszerzése volt. Az ötezer kötetből álló könyvtár elsősorban korabeli filozófiai és társadalomtudományi és jogi műveket foglalt magába.² A gyűjtemény jelentős tartalmi bővítéséhez járult hozzá három értékes beszerzés: dr. Pecz Vilmos budapesti egyetemi tanár klasszika filológiai könyvtára (1066 mű, 2052 kötet), Kriegsmann tübingeni egyetemi tanár büntetőjogi könyvtára (761 mű, 1344 kötet), és végül Radvánszky Béla duplum könyvtára, amely elsősorban magyar történelmi munkákat tartalmazott (1029 mű, 2471 kötet).³

Könyvtárunk 1932-ig egy városi bérház könyvtári célra átalakított helyiségében működött, s csak a központi épület befejezése után költözhetett végleges otthonába. Az Egyetem külön könyvtári célra tervezett részében korszerű elhelyezést nyert az intézmény, de ezzel csak a külső feltételek teremtődtek meg, hiszen a két világháborúval határolt években szinte folyamatosan szűkös volt az anyagi támogatás. A megnyitás évében 10.000 kötettel rendelkező gyűjtemény még 1932-ben sem közelítette meg a 100.000 kötetet. Nagyobb mérvű gyarapodás csak 1935 után következett: az 1940-es végére már 400.000-es nagyságrendűvé nőtt a debreceni Egyetemi Könyvtár könyv és folyóirat állománya.

A könyvtár gyűjteményének gyarapítására a vásárlás és ajándékozás mellett az egyetem cserekapcsolatainak erre a célra történő felhasználása is korán felmerült. Már 1921 őszén az egyetemi tanácsulésen Dr. Erdős József hittudománykari dékán bemutatta azoknak a külföldi és hazai egyetemeknek a jegyzékét, melyek-

² DEENK-KI:87-1916/17.sz.

³ Radvánszky Béla báró sajkakazai duplumgyűjteményét fia Radvánszky Kálmán ajánlotta fel megvételre a Debreceni Egyetemnek. Az értékes gyűjtemény megvásárlásának szükségességét Rugonfalvi Kiss István, az akkori prodekán, majd későbbi rektor vetette fel az egyetemi tanácsnak. A Debreceni Tudományegyetem Tanácsának jegyzőkönyvei. HBmL VIII.1/a.2.1917/18.705.etsz.

kel a Tisza István tudományegyetem csereviszonyba léphetett. A nemzetközi kapcsolatok bővítésében kiemelkedő szerepet játszott az 1929-ben a könyvtár élére kinevezett Nyíreő István.⁴ Nyíreő nem csak a külföldi egyetemekkel tette intenzívebbé a cserét, de felvette a kapcsolatot a hazai és külföldi könyves szakma szervezeteivel: 1930 januárjától csatlakozott a *Könyvbarátok Szövetségéhez*, az *Associate of the National Book Council* tagkönyvtáraihoz, majd az *Erdélyi Szépmíves cég* és a *Városok Kulturális Szövetsége* tagintézményeihez. Az *Országos Könyvtári és Bibliográfiai Központtal* is nagyon gyümölcsöző kapcsolatot alakított ki. Nyíreő közreműködésének nagy része volt abban, hogy 1930-ban személyesen vehette át Vikár Béla Debrecennek szánt értékes könyvtárát.

A DEENK cserekapcsolatainak jelentősége ma sem csökkent. Jelenleg 314 cserepartnerrel van a könyvtárnak kapcsolata, közülük a legjelentősebbek a *Library of Congress* (Washington) és a lipcei *Deutsche Nationalbibliothek*. A külföldi könyvtárakkal való kapcsolattartásban továbbra is nagy hangsúly helyeződik a Hungarica könyvek gyűjtésére.

A tudatos és fáradhatatlan gyűjtemény építési munka eredménye az lett, hogy 10 év alatt ötszörösére (200.000 kötet) nőtt az állomány.

A könyvtár országos jelentőségét az igazgató az éves jelentésben külön kiemeli: „...gyarapodásunk és forgalmunk arányszáma, pl. az országos Széchényi Könyvtárét is, melynek négyszer annyi tisztviselője, illetve ideiglenes alkalmazottja van, többszörösen meghaladja.”⁵

Nyíreő István nem csak az új könyvtár tervezésében és átköltöztetésében szerzett elévülhetetlen érdemeket, de fontos feladatnak tekintette a könyvtári különgyűjtemények kialakítását: egy-egy jeles személy magánkönyvtárának együtt-tartását, kiadói- és nyomdai különgyűjtemények létrehozását. Szorgalmazta a könyvtörténet területén folyó adatgyűjtést és az írás-, könyv- és könyvtártörténet tanulmányozása mellett a magyar könyvművészet és könyvkereskedelem történetének kutatását. A *Kner* család tagjaival kialakult szakmai és baráti viszony eredményezte azt, hogy a híres gyomai nyomda 1935–1943 között raktárkészletéből mintegy 30.000 kötetet ajándékozott a könyvtárnak: ez lett az alapja a máig is gyarapodó rendkívül értékes Kner-külo ngyűjteménynek.⁶ A különgyűjtemény a gyomai nyomda szinte valamennyi kiadványát tartalmazza 1882-től napjainkig, lehetőséget adva a tipográfia iránt érdeklődőknek egy kiemelkedő jelentőségű magyar nyomda termékeinek tanulmányozására.

⁴ Nyíreő István 1929-1945 között volt a könyvtár igazgatója, Klebelsberg Kunó vallás és közoktatási miniszter helyezte át Kolozsvárról, hogy nagy szakmai tudásával irányítsa az egyetemi könyvtári építkezéseket. DEENK-KI: 14/1929.

⁵ Jelentés az Egyetemi Könyvtár 1936/37. tanévi működéséről. Évkönyv, 1936/37. 331-332. o.

⁶ A Debreceni Egyetemi Könyvtár Kner-gyűjteményéről címmel dr. Lévay Botondné írt doktori értekezést.

A második világháborút követő években előbb megtorpant a kedvező folyamat, de paradox módon, míg az ország helyzete egyre romlott, a DEENK számára nagyobb arányú fejlődés vált lehetővé. Az 1949-ben kinevezett igazgató, Kovács Máté érdeme, hogy az akkori kultúrpolitika lehetőségeit kihasználva a gyűjtemény gyarapodásának korábban nem tapasztalt mértékéhez vezettek. A második világháború után gyors ütemben indult meg a tulajdonviszonyok átalakítása, amely a főúri magángyűjtemények mellett az egyházi és egyesületi könyvtárakat is érintette. A főúri kastélyok és kúriák értékes gyűjteményei sok esetben a tűz martalékaik lettek, de szerzetesi rendházak és felekezeti iskolák elkerülték a rombolást, így könyvtáraik szervezettebben kerülhettek államosításra. Az államosított könyvállomány szétosztását irányító Országos Könyvtári Központ vezetősége már 1950-ben felkérte Kovács Mátét, hogy munkatársaival személyesen vegyen részt a munkában.⁷ Az átvételi jegyzőkönyvek alapján több mint húsz könyvtár állományát vette át a DEENK többek között a bánhorváti Vladárkastély, a noszvaji Galassy-kúria, a boldogkőváraljai Zichy–Meskó-kastély, a szolnoki ferencesek, az esztergomi, kalocsai, tatai és váci egyházi intézmények könyvtárai. Ezekben az években került az egyetemi könyvtár állományába régi és ritka könyvek, hungarikumok, alapvető kézikönyvek, lexikonok, szótárak, bibliográfiák, folyóiratok, díszművek, kéziratok és a hazai nyomtatványok gazdag sora.

Az egyetemi könyvtár állományának ugrásszerű fejlődése erősített a főhatóságban azt a döntést, hogy a könyvtárat a Magyarországon megjelenő nyomtatványok teljes sorának gyűjtőhelyévé, azaz az ország második nemzeti könyvtárának rangjává emelje.⁸

Csűry István kiváló szakmai irányítása mellett nem csak megőrizte a debreceni Egyetemi Könyvtár már kivívott helyét és szerepét, hanem több szempontból is bővítette feladat- és hatókörét. A regionális munkában és a hungarika gyűjtésben elért eredményeinek elismeréseként 1976-ban a könyvtári törvény megerősítette az intézmény nemzeti könyvtári jellegét. Az 1980-as évekre a könyvtári állomány már meghaladta a milliós nagyságrendet.

A könyvtár különleges kulturális értékei

Régi könyvek gyűjteménye (Díszműtár)

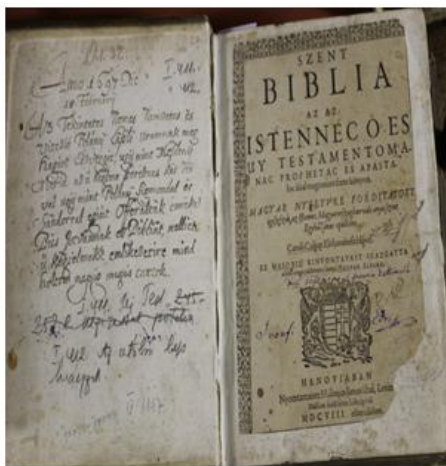
A DEENK mintegy 30.000 régi könyvet tartalmazó különgyűjteménnyel rendelkezik, amelybe az 1800 előtt megjelent külföldi és az 1850 előtt kiadott magyar, illetve magyar vonatkozású kiadványok tartoznak és a *Díszműtárnak* neve-

⁷ Zalai Zoltán megbízó levele Kovács Máté részére. Bp. 1950.okt. 14. DEENK-KI, 693/1950.

⁸ 213/1951. számú december 18-án kiadott minisztertanácsi rendelet. DEENK-KI, 111/1952.

zett zárt raktári részben vannak elhelyezve. A könyvtár ezen állományrészében őriz jelentős számú 1500 és 1600 között megjelent igen értékes antikvát is. Itt kaptak helyet egyéb könyvészetileg értékes anyagok, díszművek, kuriózumok, minikönyvek, valamint nyomtatásuk, illetve kötésük szempontjából ritka könyvek.

A régi nyomtatványaink között található *Thuróczy János: Chronica Hungarorum* című művének 1488-as brünni kiadása. Az állománynak ezt a legrégebbi magyar vonatkozású, fametszetekkel illusztrált díszes ősnymtatványát 41 magyar vezér és király szövegközi arcképe díszíti (1. kép: Hunyadi János). A 2. kép Károlyi Gáspár Bibliája címlapjának fotója.

Helytörténeti szempontból fontos részét képezik a gyűjteménynek a debreceni nyomdáknak készült díszes kötésű könyvek, mint például Szenczi Molnár Albert zoltáros könyve⁹, Maklári János, Medgyesi Pál vagy Debreczeni Kalocsa János művei.

Zenei gyűjtemény (Zeneműtár)

1952 volt az az év, amikor az Egyetemi Könyvtár gyűjtőköre a kottákkal is bővült, ettől az időponttól számíthatjuk a könyvtár kiemelkedő értékét képviselő zenei különgyűjteményének megalapozását. A mára már mintegy százezer kötetet tartalmazó gyűjtemény az új kiadású kották mellett egy olyan régi kottagyűj-

⁹ A mű teljes címe: Szent Dávid királynak és prófétának száz-ötven 'soltari', a 'frantziai nóták s versek szerint magyar versekre fordítottak' s rendeltettek Szenczi Molnár Albert által Debretzenben: Nyomtt. Margitai István, 1783.

teményt is magába foglal, melynek sok darabja a XIX. században, illetve a XX. század elején látott napvilágot, közöttük nagy zeneszerzők jelentős műveinek első kiadásai is megtalálhatók. Muzeális értéket képeznek a Diabelli kiadású merített papírra, könyvmatos technikával az 1820-as években készített kották vagy a Ricordi kiadású, az 1800-as évek második felében nyomtatott művek. A méltatlanul kevésbé használt régi kottaállomány felőleli szinte az összes zenei műfajt, így e gyűjtemény művelődéstörténeti szempontból is nagy értéket képvisel. Megtalálhatók közöttük a nagy egyházzenei alkotások éppúgy, mint a kamarazene gyöngyszemei vagy a rövid romantikus hangszeres darabok, de a világháborús katonadalok és az egykori sikeres filmslágerrek is.

A kották mellé az évtizedek folyamán rendkívül értékes külföldi és hazai kiadású hanganyag-gyűjteményt szerzett be a könyvtár, s 1987-től a magyarországi hanglemezkiadás összes terméke köteles anyagként gazdagítja az állományt. Jelenleg mintegy 20.000 darabból áll a hangtár, benne a muzeális értékű, 78-as fordulatszámú régi mikrobarázdás bakelitlemezekon és magnókazettákon keresztül (pl. Alfred Cortot, Arturo Toscanini egykori felvételei) a legújabb kiadású külföldi és magyar CD-lemezekig minden hanghordozó típus széles választéka érhető el (pl. Babits Mihály, Németh László és más nagy írók, költők hangfelvételei; Bartók, Szent-Györgyi Albert hangdokumentumai stb.).

Plakátgyűjtemény

Sajátos színtartó, egyben jelentős értéket képvisel a különgyűjtemények közt a *Plakáttár*. A mára már másfél milliónál is több plakátot és apró-nyomtatványt tartalmazó állomány 1952-től épül, de az 1920-as, 1930-as évekből származó plakátok pótlólagos beszerzésével szinte az egész évszázad reklámvilágából, *alkalmazott grafikai* terméséből ízelítőt adhat a könyvtár az ide látogató kutatóknak. A plakáttár legértékesebb része a több tízezres *rézkarcsyűjtemény*, melynek alkotói közül csak néhány nevet említünk meg: Reich Károly, ifj. Imre István, Barsay Jenő, Gaál Domokos, Borsos Miklós. Ebből a gyűjteményből került kiválogatásra 50 alkotás és kapott lehetőséget kiállításra az Egyesült Államokban 2010-ben (Rutgers University, Magyar Nagykövetség), majd 2014-ben a Debreceni Egyetemen.

Library of the Nation

The University and National Library of the University of Debrecen is the second national library in Hungary. The National and General Collection of more than 4.3 million items covers all disciplines. Since 1952 the library has enjoyed the right to receive, free of charge, a copy of every printed work published in Hungary. The library is a national library with the right and obligation of collecting and preserving these deposit copies. The library also houses an almost complete collection of books printed in Hungary before 1952.

Special collections:

- Early Printed and Rare Book Collection: includes documents printed in Hungary before 1900, documents printed abroad before 1850 and books special from typographical, historical or other aspects.
- Former private libraries: bequests of György Bölöni, Imre Ocsócy, Dessewffy-family, Adorján Fulóp, György Gulyás, János Hankiss, Sádor Oláh, László Országh, Béla Radvánszky, Révész family, Tiszta family, Béla Vidár, etc.
- Kner-collection
- Manuscript Archive, University Archive
- Map Collection
- Collection of Engravings, Collection of Posters and Small Prints

We are pleased to present graphic works from our extended catalogue to the American audiences.

Dr. Márta Virágos
Chief Librarian

Graphic Art at Its Best

Within the often changing borders of Hungary during its history, fine arts developed in strong interaction with European art, and although they always reflected European tendencies, they retained a strong character of their own. All artists, irrespective of origin, who worked in the country, contributed to their formation. In addition, Hungarian artists who spent a significant part of their career away from the country but retained contacts with Hungarian art and artists, also participated in the development of fine arts in Hungary. In spite of the abundance of invaluable artworks, Hungarian fine arts are somewhat underrated outside the country. This collection of 50 works offers a nice glimpse of late 20th century Hungarian graphic art by introducing artists with outstanding drawing and technical skills through their works from the precious collection of the University and National Library of the University of Debrecen, Hungary.

The University of Debrecen

UD is the oldest institution of higher education in continuous operation in Hungary based in the same city. Its predecessor was founded in 1528 as the Reformed College of Debrecen. UD has a student body of 32,000, including almost 3000 international students. Its 15 faculties and 25 doctoral schools offer the widest choice of majors in Hungary. More than half of the 1500 instructors have academic degrees; 540 are doctors of the Hungarian Academy of Sciences, and 30 are members of the Academy. UD was one of the five Hungarian universities to be awarded the title "Research University" in 2010 by the Government.

www.unideb.hu

20

Twentieth Century Hungarian Graphic Art
from the Collection of the Library of the University of Debrecen

Önálló gyűjteményegységet alkot a DEENK Kézirattárában az a páratlan értékű *EXLIBRIS* gyűjtemény, amelyet az 1970-es években ajándékozott a könyvtárnak Nyíreő István egykori igazgató. A fond több mint 2000 darab egyedi kivitelezésű műből áll, melyeket hazai és külföldi jeles képző-, festőművészek és grafikusok alkottak. Az igényes kivitelű grafikákon minden esetben fel vannak tüntetve a könyv tulajdonosának teljes vagy rövidített neve, illetve egyes lapokon az alkotóművész monogramja vagy szignója is fellelhető.

Tiszántúli folyóiratok gyűjteménye

A tudományos kutatás szempontjából fontos egysége a DEENK állományának a XX. század eleji Tiszántúl tudományos, kulturális és közéletét tükröző folyóirat gyűjtemény, melynek tartalmi feltárása és hozzáférhetővé tétele komoly feladata a könyvtárnak.

Az Egyetemi Könyvtárban az 1960-as évek második felétől indult nagy lendülettel a tájbibliográfiai tevékenység Csúry István irányításával. Jelentős folyóiratok repertóriumai készültek el, és ez tette lehetővé, hogy 2004-től országos pályázatok keretében megvalósuljon digitalizálásuk és adatbázisba töltésük.

A digitalizált folyóiratok debreceniek, vagy a régiókban indultak. Többségük a második világháború előtt jelent meg, de feldolgozásra került néhány háború utáni is, ilyenek a Néplap, a Magyarok, az Egyetemi Élet, valamint a Könyv és Könyvtár. A repertóriumok rövid sajtótörténeti leírást is tartalmaznak, amelyek ismertetik a folyóiratok jellegét, tartalmi értékeit, jelentőségét, a szerkesztői tevékenységet, a kiadás körülményeit.

Csokonai Lapok

Az első debreceni szépirodalmi folyóirat, a Csokonai Lapok 1850. július 3-án kezdte rövid pályafutását. Megindítása az elnyomatás legsötétebb időszakában rendkívül jelentős politikai és irodalmi vállalkozásnak tekinthető. Két fiatal deb-

sősorban az adja meg, hogy Arany János szabadságharc utáni első költői megnyilvánulását „A lantos” című versét a Csokonai lapokban olvashatta a közönség. Itt jelent meg a „Bolond Istók” első 99 strófája is. Petőfi Sándor hagyatékából „A huszár” című versét közölték.

Magyar Ex libris

A rajzművészetnek Debrecenben nagy múltja van, a kisgrafika kedvelői a két világháború között folyóiratot indítottak, amelynek alcíme: „A művészeti rajzolás és sokszorosítás minden ágával és ezek gyűjtésével foglalkozó folyóirat.” A Magyar Ex libris első száma 1935 márciusában jelent meg. Nagy József felelős szerkesztő beköszöntőjében hivatkozik az ősi kollégium falai között halhatatlant

alkotó rézmetsző diákok munkájára, akik Debrecenben a XIX. század elején a magyar rézmetsző művészet központjává tették. A folyóirat szerkesztésében, mint főmunkatárs, tevékeny részt vállalt dr. Soó Rezső, valamint kiadóként, illetve művész munkatársként G. Szabó Kálmán és Vadász Endre.

Másfél év alatt összesen öt száma jelent meg. A folyóirat témagazdaságára jellemző, hogy a debreceni grafika múltjáról, a debreceni ex libris-művészetről, egyes művészek munkáiról, az Ajtósi Dürer Céhéről, az erdélyi, az olasz és a japán fametsző művészetről és a művészi sokszorosító munka technikájáról olvashatunk cikkeket Soó Rezsőtől, Tóth Er-

receni író, Oláh Károly és Orbán Pető alapította. A beköszöntő szerint a folyóirat célja Csokonai Vitéz Mihály emlékének ápolása, a magyar nyelv és irodalom, főleg a népies költészet művelése valamint a hazafias érzelmek ébrentartása és a társadalom nevelése. A fiatal írógárda tagjai voltak többek között Balkányi Szabó Lajos, Bulyovszky Gyula, Lévay József, Révész Imre, Szász Károly, Szűcs István.

A versek és elbeszélések mellett minden számban található helyi, fővárosi és vidéki hírek. A politikai tartalmú híradásokat az akkoriban igen népszerű allegória-stílusban fogalmazták. Irodalomtörténeti értékét el-

vintől, Buday Györgytől, G. Szabó Kálmántól, Nagy Józseftől, Diamant Izsótól, Szabó T. Attilától, ezen kívül kiállításokról, kiadványokról, gyűjtésről szóló kisebb közleményeket.

Régi Okiratok és Levelek Tára

A debreceni sajtó történetének egyedülálló vállalkozása az 1905 októberében indított folyóirat, amely alcíme szerint „Havi folyóirat az irodalom és történelem köréből”. Alapítója Dr. Kardos Samu, jó nevű debreceni ügyvéd. Az első négy számot Ujhelyi Géza és Zoltai Lajos főmunkatársak közreműködésével szerkesztette Kardos Samu, 1906 februárjától bekapcsolódott a szerkesztésbe Darnay Kálmán is. Közülük egyedül Zoltai Lajos tekinthető hivatásos történésznek, aki

levéltárosként, majd a Városi Múzeum tisztviselőjeként vált Debrecen történetének maig legelismertebb kutatójává.

A munkatársak között található Oláh Gábor, Zoltai Lajos, Barcsa János, Kardos Albert, Kardos Samu, Révész Kálmán, Csűrös Ferenc, Ujhelyi Géza, Darnay Kálmán, Hatos Tivadar, Szinyei Gerzson, Vámbéry Ármin, Gáspár Bernát, Magasházy Béla, Milesz Béla, Kelemen Gábor, Bányay Elemér, Versényi György, Dvortsák Győző, Petrovay György, Leszih Andor, Lengyel Miklós, Dongó Gyárfás Géza, Mihály János.

A folyóiratban megjelent írások közül különösen figyelemre méltók a Debrecen történelméről szóló cikkek, levéltári adatközlések.

Más tárgyúak közül a sárospataki főiskola történetéről Szinyei Gerzson, Máramaros vármegye ősi nemesi családairól Petrovay

György, Hajdúböszörmény szerepéről a szabadságharcban Kelemen Gábor munkája, továbbá a Borsod–Miskolci Múzeum gyűjteményéből forráspublikációk Leszih Andortól, Borsod vármegye Levéltárából Magasházy Kálmántól és a tiszafüredi Városi Múzeum levéltárából Milesz Bélától.

Igen jelentős a Kardos Samu kutatómunkája során összegyűjtött, részben magángyűjteményét képező történeti forrásanyag közreadása:

A folyóirat rendszeresen ismertetett könyveket és folyóirat szemlét is adott, az utóbbit általában Zoltai Lajos írta. Mindössze egy esztendeig sikerült megjelentetni a Régi okiratok és Levelek Tárát (9 füzet jelent meg, 1906 októberében, a 2. évfolyam 7–8. számával megszűnt a folyóirat.

A Város

Az 1904. szeptember 16-án indult város-politikai hetilap első számában Köncz Ákos levéltáros, a lap felelős szerkesztője olvasói-hoz intézett szerkesztői beköszöntőjében azt ígérte, hogy „tisztán és kizárólag városi ügyekkel fog foglalkozni... tárgyát minden érdekes eszmét, tért nyújtva mindazon kérdések fejtegetésére, amelyek a városnak és a város polgárságának szellemi és anyagi javát célozzák”. Ígéretéhez híven egy évtizeden át közölte a városi tanács határozatait, az érvényben lévő vagy módosított szabályrendeleteket, a polgármester évi jelentéseit, a város költségvetését és elszámolásait, ismertette a közgyűlések lefolyását, a különböző bizottságok tevékenységét.

Számtalan olyan kérdéssel foglalkozott, amely az egykorú érdeklődés középpontjában állt, a helyi közvélemény előtt fontos volt, így például indulása óta folyamatosan napi-renden tartotta a „hőn óhajtott” debreceni egyetem ügyét, a Kossuth-szobor tervéről és elhelyezésének kérdéséről, a közlekedés, villanyvilágítás, a múzeum és városi könyvtár létrehozásának szükségességéről folyt a vita. Különösen sok történeti írást közölt a városról, a levéltárnak addig rejtett, ismeretlen forrásait hozták így nyilvánosságra. A lap munkatársai a városi tisztségviselők, értelmiségiek köréből kerültek ki.

Több mint tíz éven át igyekezett a szerkesztő megőrizni a lap színvonalát, változtatást 1915-ben az új főszerkesztő, Csűrös Ferenc kultúratanácsnok kívánt bevezetni. 1915. május 1-jén megváltoztatta a hetilap címét, ezután *Debreceni közlöny* címmel jelent meg. Felelős szerkesztője Szathmáry Zoltán lett. A háborús körülmények között nehéz volt a heti periodicitást biztosítani, végül 1919 márciusában havi közlönyként jelent meg utolsó száma.

Értékeink szolgáltatása

A hosszú évtizedekre széttagolt egyetemi könyvtár a *Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtára (DEENK)* néven 2001. január 1-jétől szolgálja az egyetemet, a régió és az ország olvasóit. A könyvtár országos szerepét és feladatait több törvény és rendelet is megerősítette.¹⁰

¹⁰ 30/2014. EMMI rendelet Az országos múzeum, az országos szakmúzeum, a nemzeti könyvtár,

A Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtára a jelenleg érvényben lévő könyvtári törvényben külön nevesítve szerepel: „Nemzeti gyűjtőkörű könyvtár a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtára, amely egyben az országos Dokumentum-ellátási rendszer [ODR] elektronikus szolgáltató központja is”. Ebben a minőségében a DEENK nemcsak az ODR működtetője, de meghatározó szerepet tölt be az Országos Közös Katalógus (MOKKA) építésében is. A kiemelt feladatok ellátása érdekében a nemzeti gyűjtőkörű könyvtár az egyetemi könyvtár számára meghatározott tevékenységeken túl gyűjti, őrzi és feltárja a hozzá érkező kötelempéldányokat, a nemzeti könyvtárral kötött megállapodás alapján pedig egyedülként gyűjti, archiválja és szolgáltatja a termékinformációs kötelempéldányokat, valamint archiválja az elektronikus kötelempéldányok egy másolatát.

Az *Országos Dokumentumellátási Rendszer* elektronikus szolgáltató központi feladatainak ellátása során együttműködik a könyvtári rendszer minden tagjával. Kiemelt szerepet tölt be az országos projektek megtervezésében és kivitelezésében: mint például az országos tartalmi feltárási rendszer kialakításában és a tudományos kutatás eredményeinek nyílt hozzáférését biztosító tevékenység koordinálásában. A 2010-ben elnyert TAMOP pályázat révén a könyvtár teljesen megújította a rendszert. Az ODR portál (<http://www.odrportal.hu>) keresési lehetőségei kibővültek, egyszerre keres az Országos Közös Katalógusban (MOKKA), és a szabványos adatbázisokban és repozitóriumokban is, mint például az Elektronikus Periodika Adatbázis (EPA), Magyar Folyóiratok Tartalomjegyzékének Kereshető Adatbázisa (MATARKA), a Debreceni Egyetem és a Budapesti Corvinus Egyetem repozitóriumai. Ez tehát azt jelenti, hogy az ODR kereső kiszélesíti az elérhető dokumentumok körét: bevonja a keresésbe a hálózaton elérhető elektronikus tartalmakat, amelyek akár közvetlenül is elérhetők.

az országos szakkönyvtár és az állami egyetem könyvtárának kiemelt feladatairól, valamint az 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről (módosítás dátuma: 2015. március 20).

Tartalomszolgáltatás új formái

A könyvek megőrzésére vállalkozó könyvtár mára már mennyiségileg és minőségileg is új szakaszba lépett: nemcsak a nyomtatott információ őrzéséről és megtalálhatóságáról kell gondoskodnunk, hanem a legkülönbözőbb médiumokon megjelenő információforrásokat is gyűjtenünk, rendszerezniük és szolgáltatniuk kell. Mindez új feladatokat, egyúttal új lehetőségeket is jelentenek számunkra: megteremtődtek a technikai feltételei annak, hogy a felhalmozott tudásanyag „kiszabaduljon” az intézmények falai közül.

Az Európai Bizottság 2012 júliusában ajánlást fogadott el a tudományos információkhoz való hozzáférésről és azok megőrzéséről. Ebben többek között kiemeli, hogy a tudományos kutatási eredmények megőrzése közérdeket szolgál, a megőrzés pedig hagyományosan a könyvtárak felelőssége. A létrejött kutatási eredmények mennyisége óriási mértékben nő, ezért olyan mechanizmusokat és infrastruktúrákat kell létrehozni, amelyek biztosítják az eredmények hosszú távú digitális megőrzését.

Az egyetemi könyvtárak évek óta kezdeményezői és megvalósítói a tudományos dokumentumokat tartalmazó web alapú adatbázisok (Egyetemi Digitális Tudománytárak/Archívumok) létrehozásának. Ezek a digitális repozitóriumok erősítik az intézmény presztízsét a tanszékek akadémiai és kutatói eredményeinek láthatóvá tételével, és a tudományos kommunikáció erősítésével. A digitális adattárak összekapcsolódnak a könyvtár által előállított egyetemi bibliográfiákkal, nagyobb nemzetközi indexelő szolgáltatásokkal, teljes szöveges folyóirat gyűjteményekkel és így a tudományos munka mérésére válnak alkalmassá.

A DEENK sikeres pályázatok révén az országban elsőként tudta megvalósítani a kulturális értékek digitális gyűjteményének és az intézményben keletkezett tudományos eredmények egyetlen portálba történő integrálását. Az **IDEA** nevet

elnyert (Integrált Debreceni Egyetemi Archívum) több külön-külön működő és fejlesztett adatbázisból került összefésülésre.

A **DEA** néven 2005-ben létrehozott Elektronikus Archívum célja már eleve sokrétű volt: egyrészt a fizikai formájukban nehezen és csak korlátozásokkal közrebocsátható kulturális értékek tárolását és szolgáltatását a Digitális Könyvtár fejlesztésével kívánta biztosítani, másrészt feladatának tűzte ki az intézmény tudományos eredményeinek összegyűjtését, tárolását és kereshető formában történő szolgáltatását. A DEA-ban a gyűjtemények az egyetem struktúráját követik, tehát például a PhD értekezések, szakdolgozatok az egyetemi karok szerint rendeződnek, és ugyanez vonatkozik a publikációkra is. Ez a szerkezet lehetőséget ad az egyes karok, intézetek dokumentumainak tárolására és meghatározott hozzáférési szintek szerinti szolgáltatására. Az adatbázisok iDEA portálba integrálása révén egyéb keresési lehetőségek nyíltak meg a felhasználók számára (Debreceni Egyetemi Archívum, Online katalógus, könyvtári és tematikus keresők).

A folyamatosan épülő digitális gyűjtemények (több mint 100.000 oldal) elsősorban Debrecen, a Debreceni Egyetem kulturális értékeit, történetét tárják fel és hozzáférhetővé teszik a védett muzeális dokumentumokat: Régi könyvek gyűjteménye, Régi magyar Folyóiratok, Debreceni Színlapok, DEENK Exlibris gyűjteménye, Régi magyarországi térképek gyűjteménye, Régi kották, Egyetemtörténeti Fotótár, Sajtónyilvánosság portál.

Az egymást kiegészítő gyűjtemények érdekesek lehetnek a régió kulturális számára, de értékes segítséget adhat azoknak a tanároknak, akik az ismeretközlést élményszerűvé szeretnék tenni, vagy diákjaikat kutatómunkára akarják szoktatni. A gyűjteményhez részletes feltáró adatbázisok tartoznak, amelyek megkönnyítik a digitális tartalmak értékeiben tájékozódni kívánó vagy családkutatást végző felhasználóknak a tudományos kutatás céljaira való felhasználását

Az egyetem építése (forrás: Egyetemi fotóalbum)

Az **iDEA** portál célja, hogy láthatóvá és megismerhetővé tegyen minden eredményt, ami a Debreceni Egyetem tudományos életében fontos: a múlt értékeit, a jelen eredményeit és a jövő ígéreteit. Az iDEA összegyűjti az egyetem egy évszázadának történelmi emlékeit (intézményünk rektorait, kiemelkedő személyiségeit), bemutatja az egyetemen születő tudományos eredményeket, kutatóinak, oktatóinak tudományos munkásságát. Hírt ad a legfontosabb tudományos és közösségi eseményekről, a karok, intézetek rendezvényeiről. Bemutatja az egyetemi tehetséggondozás területeit és a hallgatók tudományos tevékenységének eredményeit.

A portál három fő szárnyból épül fel: a *Tradíció*, a *Tudomány* és a *Tehetség* szárnyak célja, hogy egy jól áttekinthető struktúrába rendezve tárja elénk az egyetem történetét, láthatóvá tegye a jelenleg folyó tudományos munkát és megismertesse a következő kutatógeneráció tevékenységét.

A *Tradíció* az egyetem első száz évéről kíván egy átfogó képet adni. A centenáriumi ünnepekre készülve indult el a gyűjtő és feltáró munka, hogy az intézmény rektorairól, jeles személyiségeiről, fontos eseményeiről minél teljesebb anyagot lehessen összeállítani. A dokumentáció az életrajzi adatokon kívül a tudományos publikációkat, a róluk megjelent korabeli sajtó írásokat és képeket is tartalmazza.

A *Tudomány* egy folyamatosan frissülő információs portál, melyen a Debreceni Egyetem tudományos teljesítményét lehet figyelmekkel kísérni több megközelítésben. Például nyomon követhető a magyar és idegen nyelvű publikációk megoszlása, a legnépszerűbb kutatási témák, a legmagasabb impakt faktorú cikkek stb.

A *Tehetség* szárny tudományos közösségi térként szolgál a felnövekvő kutató nemzedék számára. Így a hallgatók dolgozatai, tudományos eredményei mellett az egyetemi tehetséggondozásról, a publikálás lehetőségeiről is hasznos információk kerülnek elhelyezésre és folyamatos frissítésre.

A portálhoz még egy fontos egység kapcsolódik, az *IDEA Tudóstér*, amely a magyar könyvtári fejlesztésekben egyedülálló adatbázis. A *Tudóstér* az egyetemen kutatók (tudósok, doktoranduszok, hallgatók) tudományos profilját tárolja és nyújt átfogó képet munkásságukról. A profilok folyamatosan elérhetővé teszik többek között az aktuális publikációs adatokat, valamint az erre épülő statisztikai és tudományometriai mutatókat. A profilokban megjelenő adatok más egyetemi rendszerekkel összeköttetésben mindig a legfrissebb információkat szolgáltatják.

A tudósokat az adatbázis három alkategóriába rendezve tárolja: kutatók, doktoranduszok és kiváló diákok. A profilok közvetlenül kereshetők, vagy ABC szerint böngészhetők, az egyes kategóriákon belül is. Az egyes profilok tartalmazzák a kutatók teljes és pontos intézményi affiliációját. Az adatok (fénykép, elérhetőség) az egyetem központi adattárából (LDAP) automatikusan töltődnek be a profilba. A kutató szakterületei mellett megjelennek az oktatói tevékenységgel kapcsolatos információk is (oktatott tárgyak), valamint a témavezetések aktuális félévi adatai, melyek a *Neptunból* érkeznek. A kutatók legfrissebb közleményei mellett a teljes publikációs lista is látható, sőt a *Tudóstér*be feltöltött adatokon alapuló naprakész listában az aktuális impakt faktor értékek is megjelennek. A teljes szöveggel elérhető közlemények ebből a listából közvetlenül letölthetők.

A kutatók profiljaiban külön megjelenik a közös közlemények társszerzőinek listája, akik profilja és a közös közlemények közvetlenül elérhetők. A *Tudóstér*be feltöltött adatokból többféle statisztika is megjeleníthető. Ezek az ábrák „élnek”, vagyis egy-egy szeletükre kattintva elvezetnek a forrásként szolgáló információkhoz (pl. az adott évben megjelentetett publikációkhoz).

Összegzés: Az Egyetemi Könyvtár a Debreceni Egyetem egyik legösszetettebb, az oktatást és kutatást korszerű eszközökkel támogató intézményeként az elmúlt években dinamikus fejlődéssel sikeresen valósította meg céljait: olyan könyvtárrá vált, ahol az értékőrzés és a tudásmenedzsment összekapcsolódik a hagyományos és személyre szabott legkorszerűbb szolgáltatásokkal.